

Diyanet ve "çok İslamlılık"

04 Mar 1999, Perşembe

Dün Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kuruluşunun 75. yılı kutlandı. Diyanet İşleri Başkanlığı'nı kuran iradeyi ve ideolojik amaçlarını doğru okumadan Türkiye'de etnik ve kültürel kimliğin anlaşılması biraz zordur.

Cumhuriyet rejimini kuran kadrolar Osmanlı bakiyesi topraklar üzerinde yeni bir ulus devlet inşa etmeye girişirken hem laik hem de dinî bir muhtevaya sığınmak zorunda kaldılar. Örneğin, tek bir etnik kimlik oluşturma amacıyla Türk kimliği öne çıkarılırken dinî bir muhtevadan yararlandı. Türkiye'de yaşayan, Osmanlı'dan devralınan etnik mozaik içinde kendini Müslüman addeden tüm unsurlar Türk kabul edildi. Bu anlamda devlet halkına karşı renk körü olmuştu. Başka bir ifadeyle, laik ulus devlet oluşumunda dinî bir temel üzerinde üst kimlik oluşturulmaya çalışıldı: Hedefi dinî olmayan ama dinî temele dayanan bir ulus kimliği.

Oluşturulmaya çalışılan yeni Türk ulusu tanımının içerdiği bu bir tür "renk körlüğü" dinî yapılanma için de geçerlidir. Türkiye'de etnik ve kültürel kimliklerin yok sayılmasından yakınların çoğu kez görmek istemedikleri bu açmaz, bizzat Müslüman unsurların kendi içindeki renklilikleri, çeşitlilikleri de teke indirgeyen bir yapı oluşturdu.

Osmanlı toplumsal yapısı çok kültürlü, çok uluslu, çok dilli, çok dinli bir özelliğe sahip olmasının yanısıra çok İslamlı bir yapı özelliği taşıyordu. Türkiye'de kurulan sistem etnik yapıda olduğu gibi İslam anlayışı bakımından da "tek islamlı"lığa indirgenmiş bir yapılanmayı öngördü. Ve bu tek İslamlı yapılanmanın kurumsal anlamda en önemli ifadesini Diyanet İşleri oluşturdu.

Toplumsal ve kültürel anlamda dinî anlayış ve yaşayış bakımından çeşitlilik arzeden İslam toplumu Diyanet'in temsil ettiği veya kimilerince dikte ettiği, hiçbir dinî cemaat, grup çeşitliliği taşımayan Türk toplumuna dönüştürülmeye gayret edildi.

Gerek tasavvufî cemaatlerin toplumsal olarak örgütlenmeleri ve kendilerini ifade etmelerinin önüne geçilmesi, gerekse daha önemli olarak, mezhebî zenginliğin teke indirilmesi oluşturulmaya çalışılan Türk kimliğinin önemli bir boyutunu oluşturdu. Her ne kadar içten içe bu cemaat ve eğilimler kendi faaliyetlerini üstü örtük biçimde sürdürmüş olsalar da resmî olarak bastırılmaya çalışılmışlardır.

Zaman zaman tarihsel gelenek içinde gelişen tasavvuftan resmî ağzlarca bahsedilse bile, bu, soyut şiirlerden öteye geçmeyen, pratiği olmayan bir hümanist hoşgörü felsefesinden ileriye geçmeyen, retorikle sınırlı tutulmak zorunda idi.

Hatta tekke ve zaviyeleri kapatan devrim kanunları kapsamında olmalarına rağmen devlet eliyle bürokrasiye yerleştirilmeye çalışılan Alevi kitlenin bu anlamda bir kimlik olarak meşruiyetleri tanınmamıştır. Ancak laikleşmenin doğal taraftarı olarak algılanmış ve el altından desteklenmiştir.

Şu sıralar resmî çevrelerde Alevilik telaffuz ediliyorsa, bu laiklik kaygılarının öne çıkması nedeniyledir, yoksa bir kimlik olarak tanıma anlamında değildir. Resmî olarak Aleviliğin

tanınması diğer tarikatların da benzer şekilde resmî makamlar indinde meşruiyet taleplerini gündeme getirecektir.

Dün 75. kuruluş yılı nedeniyle konuşan Diyanet İşleri Başkanı, İslam'da cemaat, grup yok, vahye inanan bütünlükten bahsederken aslında bu teke indirgenmiş, olanca zenginliğini yitirmiş yeni, modern ulus kimliğinden bahsediyordu. Yoksa olanca etkisizliğine, en alt düzeye indirgenen temsil yetkisine rağmen Diyanet için yapılan bunca masrafın anlamı kalmazdı.

Başkan'ın olumsuz örnek olarak gösterdiği Almanya'daki cemaatlerin kendilerini ifade etme ve dinî motivasyonlarını harekete geçirme olarak yorumlanması gereken yapılanmanın rahatsız edici yanı tek tip vatandaş/Müslüman çerçevesine sığmamasıdır.

Akif EMRE- Yenişafak